«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 19 dekabr (Cümə axşamı günü) tarixli 68-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Pəncşənbə, 15 rəbiüləvvəl sənə 1337.
19 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir.
Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir.

Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

GENERAL TOMSONUN ŞİMALİ QAFQAZİYA XALQINA MÜRACİƏTİ

Bakıdakı Müttəfiq əsgərlər komandanı general Tomson, Şimali Qafqaziya xalqına xitabən böylə bir müraciətnamə nəşr etmişdir:

İngiltərə qoşunu başında olmaq üzrə Bakı şəhərinə varid olduqdan [gəldikdən] sonra bolşeviklərlə mübarizədə bulunan Şimali Qafqaziya əhalisinə müraciətdə bulunmağı lazım gördüm.

Bolşevizm Rusiyanı məhv etmək üçün almanlar tərəfindən ixtira edilmişdir. Hal-hazırda bolşevizm almanların özlərini də öz məmləkətlərində təhdid etməkdədir. Bolşevik hərc-mərcliyinin millətlərə azadlıq verməyəcəyini bilən almanlar, bolşevizmlə ciddi surətdə mübarizə etməkdədirlər.

Müharibə meydanlarında düşməni məğlub etdikdən sonra İngiltərə və onun müttəffiqləri asayiş bərpa edilməsi işində Rusiyaya müavinət [kömək] göstərməyi lazım bildilər. Hal-hazırda Bakıda mənim komandam altında olan əsgərlər bu yaxın zamanda Qafqaziyaya varid olacaq Müttəfiq ordusunun qabaq hissələridir. Bizim vəzifəmiz bütün məmləkətdə asayişi mühafizə və bolşevizmi məhv etmək işində məhəlli [yerli] camaata kömək göstərməkdir.

Buna görə mən sizi bolşevizmlə mübarizə etməkdən ötrü birləşməyə dəvət edirəm. İnanınız ki, sizin öz evinizdə asayiş bərpa edib, sülh və rifahla yaşamağınıza müavinət göstərmək, Almaniyanı məğlub edən Müttəfiqlər üçün çətin deyildir.

Bir para məsələlər vardır ki, siz öz aranızda onları həll edə bilmirsiniz. Bu məsələlər düşmənçilik törədib, əsrlərcə davam edir. İndi bu məsələləri müzakirə etmək zamanı deyildir. Bunlar hamısı gələcək Ümum Sülh Konfransında həll ediləcəkdir.

İndi sizin bir ümumi işiniz vardır: bolşevizm və anarxiya ilə müttəfiqən [birgə] mübarizə ediniz. Qüvvət birlikdədir. Müttəfiqlər bolşevizmin düşmənidirlər. Müttəfiqlər hamı üçün sülh və ədaləti təmin etməkdən ötrü buradadırlar.

Bakıda olan Müttəfiq qoşun komandanı general-mayor Tomson

BAKI, 19 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

İstibdad təbşiri [istibdad xəbərçisi]

Bakı demokratları ilə kadetləri bizi təhti-təhəkkümünə [hökmü altına] tabe etmək niyyəti ilə virdi-zəban [dillərində əzbər] etdikləri Ufa və yaxud Müvəqqəti Ümumrusiya Hökumətinin siması nə qədər naməyyən olduğunu biz kərratla [dəfələrlə] zikr etmişdik.

İndi iş apaşkar oldu: Əvvəllərdə əksər qismi İctimaiyyuni-İnqilabiyyun Firqəsinə [Sosialist-İnqilabçılar Partiyasına] mənsub olan zatdan mütəşəkkil hökumət heyəti indi məlum olduğu üzrə noyabrın 18-dən bəridir ki, yalnız bir nəfər "hakimi-mütləq"dən ibarət imiş. Həmin hakimi-mütləq isə adı "demokratik əsaslarla" heç bir vaxt tutuşmayan admiral Kolçakdır.

Məzkur [adı çəkilən] admiral, aşkar olduğu üzrə, bütün ixtiyaratı əlinə alıb Rusiya dövlətini ehya etmək [diriltmək] niyyətindədir. Bu yolda nə cürə təşəbbüsatda bulunduğu hələ məlum deyildir. Yalnız bunu biliriz ki, ən əvvəl iqdamatı [təşəbbüsü; addımı] sabiq hökumət heyətinin "eser" firqəsinə mənsub olan üzvlərini tövqif [həbs] etmişdir və bütün zabitana [zabitlərə] müraciətən "şəşəəli" [təmtəraqlı] bir xitabnamə qəzetələrdə dərc etmişdir.

"Vahid Rusiya" şüarı qışqıran demokratlarımız indi işlər nə yerdə olduğunu eyicə düşünməlidirlər. Onlar əski çarizmin və idareyi-müstəbidənin baş qovzamağını [baş qaldırdığını] görməlidirlər və yəqin etməlidirlər ki, admiral Kolçaklar, Denikinlər və Dutovlarla bərabər Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bütün qənimət və neməti əldən gedəsidir. Bunu bilib də "Vahid Rusiya" qışqıran; nə özlərini və nə də elani-istiqlaliyyətləri ilə canlarını həmin istibdad zəncirindən xilas edən millətləri bu şübhəli qüvvələr tərəfinə sövq etməməlidirlər. Zira burası onlar üçün həyatla məmat [ölüm-dirim] məsələsidir.

Kabinə böhranı

Kabinə böhranı hələ davam etməkdədir. Parlaman birinci iclasında sədr vəzifəsini ifa edən Həsən bəy Ağayevə müraciət edib, istedadlı bir zata yeni bir Kabinə təşkili təklifini tapşırmışdı. Həsən bəy cənablarının rəyi yenə də indiki hökumət rəisi Fətəli xan Xoyski cənablarında qalıb, müşarileyhi [adı çəkilən şəxsi] xüsusi məktubla təhti-sədarətində [başçılığı altında] olmaq üzrə yeni Heyəti-Vüzəra [Nazirlər Kabineti] təşkilinə dəvət etdi isə də Fətəli xan cənabları nasaz olmağını bəhanə edərək həmin təklifi qəbul etmədi. Bir neçə gündür ki, iş bu üzrə qalıb, yeni bir namizəd varlığı və ya yoxluğu hələ bəlli deyildir. Bu isə böylə mühüm və məsuliyyətli bir zamanda əlbəttə ki, məmləkətin mənafeyi qəbilindən ədd [hesab] olunacaq şey deyildir.

Ağızda bu xüsusda cürbəcür sözlər danışırlar ki, guya, Azərbaycan Parlamanının öz səmimi rəyi ilə məmləkəti idarə edici Heyəti-hökumət seçmək xahişləri bəzi məhafil [dairələr] tərəfindən bir qədər sıxıntılara düçar olur.

Bizcə məzkur məhafilin [deyilən dairələrin] xüsusi və şəxsi rəyi və mülahizatı nə dürlü olmuş olursa, Azərbaycan nümayəndələri məmləkət və millət mənafeyi nöqteyi-nəzərində durub, öz rəy və xahişlərini açıcaq bir surətdə bildirməlidirlər ki, bu bilənlər tərəfindən də həmin rəy və xahişə lazımi etina olsun.

ANDRANİK NƏ İSTƏYİRMİŞ?

Daşnakların mürəvvici-əfkarı olan [fikirlərini yayan] "Nor orizon" qəzetəsində Andranik əli ilə yazılmış bir məktub dərc olunmuşdur. Məktubdan görünən budur ki, çeteci Andranik, Batum müqavilənaməsindən narazı qalaraq, dəstəsi ilə Naxçıvan tərəfə gedir ki, bəlkə ingilis qoşunu ilə birləşib türk ermənilərinin imdadına çata bilsin. Burada məqsədinə nail ola bilməyib, dağları aşaraq Zəngəzur mahalına keçir. Əhalinin hüsn-rəğbətini qazana bilməyən çetecilər, axırda oradan fərar etməyə məcbur olurlar. Xəcalətindən geri qayıda bilməyən Andranik, əhalini müdafiə etmək bəhanəsiylə orada qalıb özü kimi çapavulçuları başına yığır və bunun nəticəsi olaraq "müdafiəçilik", çapqınçılığına mübəddəl olur [çevrilir]. Yəni, Sisyan, Zəngəzur və Qapan mahallarındakı müsəlman kəndləri tarümar və məzlum əhalisi isə qılıncdan keçirilir. Buralar müsəlman ünsüründən boşadılır. Sonra Qarabağ mahallarına hücumlar yapılacaq və Şuşa şəhəri də daxil olmaq üzrə buraların müsəlmanları qırılıb çatılacaqdır. İştə məktubun müxtəsərcə məzmunu!

Burada diqqətimizi cəlb edəcək bir məsələ vardır ki, Andranik və dəstəsi heç yerdə erməni mehmannəvazlığına [qonaqpərvərliyinə] rast gəlməmişlərdir. Hətta, erməni Cümhuriyyəti buna bədəfkar [cinayətkar] nöqteyi-nəzəri ilə baxaraq cümhuriyyət dairəsindən uzaq olmasını istəmişdir. Zəngəzur erməniləri isə Andranika əsla məhəbbət göstərməyib, bəlkə ona qarşı ədavət [düşmənçilik] də göstərmişlər. Bunu məktubunda Andranik açıq-açığa yazır.

Lakin, hiyləkar və müdəbbir [uzaqgörən] Andranik, dəstəsinə "millət müdafiəçisi" ad qoyaraq əhalini özünə cəlb edir və axırda da iki millətin arasına fitnəəngiz və şərarət [pislik; mərdümazarlıq] toxumunu səpib məramına nail olur.

Bu günlərdə Andranikin Şuşa şəhərinə hücumu gözlənir. Əcəba bir bu qədər kənd dağıdıb müsəlman qanına yerikləyən Andranikin məqsədi nə olmuş ola? Onun məktubundan buna bir işarə görünmədisə də, lakin bu müsəlman yerlərini qılınc zoru ilə boşaldıb, Ararat Cümhuriyyətinə mülhəq etmək [birləşdirmək] və gələcəkdə barışıq konfransında bunu hökumətlərə təsdiq etdirmək niyyəti bu qarətçinin hər əmalından [işlərindən, fəaliyyətindən] məlum olur.

Keçmiş əsrlərdə də Andranik məslakli erməni avantüristləri zühur edirdisə də, hamısının oxu daşa dəyib axırda puça çıxmışlar.

Məsələn 170 il bundan irəli həmin Zəngəzurda Bərxudar və Qarabek adlı iki qardaş, istiqlaliyyət məqsədi ilə Naxçıvan xanı tərəfindən göndərilmiş adamların burun-qulaqlarını kəsib xana da elani-hərb sifarişini göndərirlər. Altı gün davam etmiş müharibədən sonra bunların qoşunu şikəstlik tapır və kəsilmiş başları da Naxçıvan xanına göndərilir.

Təmə' kərde budam ke kerman xoram
Ke nagah xordand kerman səram

Ermənilərdən İkinci Dövlət Duması vəkili doktor Bahadırov da Dumaya bir layihə təqdim etməklə, Qarabağ mahallarının bir çox yerlərini[n] "erməni-zəmin" [erməni yurdu] iddiası ilə Gəncə quberniyasından ayrılmasını tələb etmişdi. Vaxtilə "İrşad" qəzetəsində bu cənabın iddiaları təhriri-nüfus [əhalinin sayı və tərkibi haqqında rəsmi məlumatlar] və etnoqrafi dəlilləri ilə bəndə tərəfindən rədd olunduğu üçün bu gün daha bu məsələyə müraciətin ehtiyacı yoxdur.

Andraniklər kimi "qılınc avantüristləri" ilə bərabər erməni əhalisi arasında "elm avantüristləri" da az deyil. Məsələn bir çox mövqelərin türkcə adlarını erməniləşdirərək buraların erməni yerləri olduğuna uydurma tarixi dəlillər yapmışlar. Əzancümlə [o cümlədən]:

Gəncəni – Qanzax, Bərdəni – Partav və Zəngəzuru – Sakeridzor yaxud Saxkadzor deyə təhrir etmişlərdir [yazmışlar]. Lakin bu süni uydurmalarla tarix səhifələrini pərdələmək olmaz. Bu gün müsəlman ünsüründən boşadılmış Zəngəzur mahallarının dağları, çayları... tamamən türkcədir. İşıqlı, Tərpənməz, Canqurtaran, Yağlıca, Yantəpə, Üçtəpə, Şiştəpə, Daştəpə, Ulutəpə, Həkəri, Bərgüşad, Bazarçay və qeyriləri. Hətta Həkərli çayı barəsində bir zərbi-məsəl vardır ki, ermənilər də deyərlər: "Həkərli çayı peşman oldu, bir salım duz apardı."

Bu gün türk tarixinə yox, ermənilərin öz tarixinə müraciət olunarsa, oralarda müsəlmanların beş yüz, bəlkə altı yüz il bundan əqdəm [əvvəl] yaşamaları məlum olar. Buralarda vəngləri (məbədləri) vardır ki, daşlarında həkk olunmuş erməni yazılarını gizlətmək mümkün olmayacaqdır. Məsələn, 9-cu əsrdə təmir olunmuş Vorotna vənginin qərb cəhətindəki daşlarda böylə yazılmışdır:

"Hangi xristian bu məbədi xaraba qoya yaxud bu yazıları silə, yaxud onun mədaxilinə [gəlirinə] tamah eyləyə, öylə şəxs Allah yanında məsuldur. Hərgah böylə şəxs müsəlmanlardan olarsa, Məhəmməd peyğəmbərin hüzurunda minlərcə lənətə giriftar olsun. Tarixi: 1315-də."

Bu yazı bizə göstərir ki, həmin məbədin ətrafında 600 il bundan əqdəm erməni ilə bərabər müsəlmanlar da yaşayırmış.

Bundan daha maraqlısı Tatev məbədində məhfuz [saxlanılan] bir çox islam əsərləridir. Şah Abbas buranı ziyarət etdiyi əsnada məbədin bir daşında ərəbcə yazılmış xitabında deyir:

"Ya Allah, bu imarətin təmirində səndən başqa ayrı bir məqsəd yoxdur."

Bu gün həman məbədi zinətləndirən şeylərin arasında Şah Abbas bağışladığı bir ipək pərdə ilə bir qəndil vardır ki, indiyə qədər orada məhfuzdur. Məbədin sandığında otuza qədər islam hökmdarlarının fərman və təliqələri [məktubları; xətt nümunələri] vardır ki, məbədin mühafizəsi üçün erməni məliklərinə və müsəlman bəylərinə yazılmışdır. Fərmanların ən qədimi, tarixi-hicrinin 872-ci sənəsində yazılmışdır. Yəni, 460 ildən çoxdur ki, müsəlmanlar bu məbədi himayə etmişlər. Səfəvilərdən başlamış naibüs-səltənə Abbas Mirzə dövrünə qədər tamam İran hökmdarlarının burada fərmanları mövcuddur. Hətta Qarabağın axırıncı xanı Mehdiqulu xan 1819-cu ildə Zəngəzur məlik və kəndxudalarına hökm yazmışdır ki, məbədin mənfəətinə olaraq, onun xüsusi yerlərindən xarac yığıb "mahrasa"sına (məbəd rəisinə) təhvil versinlər. Mehdiqulu xanın bu təliqəsi o vaxtkı Qafqaziya canişini Yermolov əli ilə təsdiq olunaraq 17 kənd ilə 30 min desyatin yer Tatev məbədinə verilir. Bu vaqeə göstərir ki, Zəngəzur mahalı Qarabağ xanlığının rəsmi və təbii bir hissəsi olaraq, oranın erməni məlikləri və kəndxudaları da Qarabağ xanının xəracgüzarı [vergi verəni] və təbəəsi ədd [hesab] olunurdu ki, bunu həm rus hökuməti Yermolov əli ilə təsdiq etmişdir.

Yevropa müharibəsi bizə sübut etdi ki, böylə məsələləri həll etmək üçün Andraniklərin top-tüfənginin zoruna daha ehtiyac qalmamışdır. Varsınlar daşnaklar gürcülərin Tiflisə, yaxud bir ayrı mərkəzə bizim kimi onlar da tarixi və etnoqrafi sübutlarını göstərsinlər, ta ki kimin haqlı olması da ingilis, firəng, Amerika nümayəndələrinə məlum edilsin. Qafqaz konfransında kim haqq qazanarsa, nümayəndə həzrətləri də Yevropa Konfransında, şəksiz, haqlılara tərəfdar olacaqlar. Fars demişkən:

Anra ke hesab pak əst
Əz mohasebe çe bak əst?

İştə daşnaklar əllərindən əslihələrini [silahlarını] buraxıb, hesab meydanına buyursunlar. Haqlarını desinlər və sairlərinin də haqlarını dinləsinlər. Yəqin ki, onda məsələ də bir minval ilə həll olunub gedər. Yoxsa əslihələrini tərk etməyib, yerimizə, yurdumuza zorla sahib olmaq istərlərsə, bunun aqibətində zərərdidə genə də özləri olacağını heç vaxt xatirlərindən çıxartmayıb, iki qonşu milləti nahaq yerə təkrar-təkrar fəlakətlərə düçar etmə-sinlər.

Fərhad Ağazadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Müttəfiqlər donanması Sevastopol şəhərini almanlardan təmizləməyi təhti-qərara almışdır. Burada almanlar bolşeviklərə kömək edirlərmiş. Odessadan gələn heyət, fransız admiralının tezliklə bu işə müdaxilə etməsini xahiş edir.

* Bavariya Baş vəziri [Baş naziri] kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-da Müttəfiq dövlət nümayəndələri ilə müşavirədə bulunmuşdur. Burada Bavariyanın təklikdə ittifaqa daxil olacağı məsələsi müzakirə edilmişdir.

* Lloyd Corc izhar etmişdir ki, bütün məmləkətlərdə məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin [hərbi mükəlləfiyyətin] ləğv edilməsi təkidatında bulunmağı qəti surətdə təhti-qərara almışdır vəilla [əks halda] Sülh Konfransı nəticəsiz və hamıdan ötrü rüsvalıq olacaqdır. Hər bir İngiltərə nümayəndəsi Sülh Konfransında buna razı olmalıdır.

* İngiltərədən verilən teleqraflara görə, Romaniya ordusunun təzədən təşkil edilməsi layihəsi mövcibincə [əsasında] hər bir Romaniya firqəsinə [diviziyasına] bir fransız alayı, bir topçu dəstəsi və mühəndis əsgərlər daxil olacaqlardır.

* Peştədən verilən teleqraflarda deyilir ki, hökumət Macaristanın xırda cümhuriyyətlərə ayrılmasına mümaniət [maneçilik] göstərmək imkanından məhrumdur. Sabiq Baş vəzir Karoyi, məmləkəti birləşdirmək təşəbbüsatının müvəffəqiyyətsiz olduğuna inanıb özünü öldürmək istəmişdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Rəisi-cümhur Vilson, Fransa mürəxxəsi [nümayəndəsi] Jives Serandom ilə bir para müsahibatda [müsahibələrdə] bulunmuşdur. "Peti Parizyen" qəzetəsinin məlumatına görə, Vilson demişdir ki, sülh müzakiratında [müzakirələrində] öz 14 maddəsini qövldən feilə [sözdən işə] gətirmək üçün şəxsən iştirak etmək istəyir.

"Forverts" qəzetəsi işbu xəbəri "Necə, nə vaxt və nerədə?" sərlövhəsi ilə dərc etmişdir.

* Ehtimal edilir ki, Vilson öz tərəfindən sülh üçün hazırladığı plan barəsində məlumat verəcəkdir. Vilson "Cəmiyyəti-Əqvam" [Millətlər İttifaqı] barəsindəki layihəni Klemanso və Lloyd Corcla bərabər müzakirə edəcəkdir. Bu da ondan ötrüdür ki, bütün dünya dövlətlərinin işbu cəmiyyətdə iştirak edəcəkləri barəsindəki rəyləri məlum olsun.

* Almaniya Mütarikə Komisyonu [Atəşkəs Komissiyası], Foşun mütarikə şəraitini yüngülləşdirmək təklifini rədd etməsinə etiraz etmişdir. Komisyon məlum edir ki, Almaniya anarşi və aclığa məhkum edilir. Paris qəzetələri Foşun iqdamatını [təşəbbüsünü] hüsn-təvəccöhlə qarşılayaraq, Almaniyanın Müttəfiqlərlə Amerika miyanına [arasına] ixtilaf salma istədiyini qeyd edirlər.

* Mütarikə şəraitinin [şərtlərinin] ifası üçün admiral Brauninqin sədarəti [rəhbərliyi] altında olan İngiltərə bəhriyyə [dəniz qüvvələri] nümayəndələri "Makenzen" adlı təzə drednotun təslim edilməsini tələb edirlər. Bu drednot, donanma təslimi başlananda qayırılıb qurtarmışdı.

* Sülh Konfransından əvvəl Müttəfiqlərin Parisdə vaqe olacaq konfransları təzə ildən başlanacaqdır.

* Askvit irad etdiyi nitqində demişdir: "Zərərlərin axırıncı qəpiyinə qədər müharibə müqəssirlərindən alınmasına tərəfdaram. İngiltərədə məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə ləğv edilməlidir."

QƏZETƏLƏRDƏN

* Bolşevik radiosunun məlumatına görə, təşrini-saninin [noyabrın] 18-ində Terski nahiyədə 11-ci və 12-ci Şura orduları biribirilərinə mülhəq olmuşlar [birləşmişlər]. Kazaklar silahlarını verirlər. Bolşeviklər 12 top, bir çox ləvazimati-hərbiyyə almışlar. Böyük Kabarda əks-inqilabçılardan təmzilənmişdir. Qroznıda qələbə münasibətilə parad olmuşdur. Qroznıya 4 min kazak və qırmızı qoşun gəlmişdir. Radionun axırında ruhun yüksəkliyi xəbər verilir.

* 20 təşrini-sanidən verilən radioya məbni [əsasən], Kizlyar işğal edilmişdir.

Türk jandarmaları

Tiflisdən alınan məlumata görə, vətənə qayıtmış olan türk əsgərləri əvəzinə Batuma türk jandarm dəstələri gəlmişdirlər.

Könüllü ordu və Tersk cəbhəsi

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən alınan məlumata görə, Könüllü ordu komandanlığı Müttəfiqlər komandanlığı ilə bərabər bolşeviklərlə aparılacaq müharibənin layihəsinə baxılmışdır. İşbu layihə Müttəfiqlərin Qara dəniz sahilində birləşdiklərinə qədər bir fəaliyyəti havidir [əhatə edir]. Bu layihəyə görə cüzi cəbhələri bir kənarda qoyub, fəqət ən mühüm cəbhədə bolşevik ordusuna zərbə endirmək təhti-qərara alınır. Cüzi cəbhələr sırasına Tersk cəbhəsi də daxildir, zira buradakı bolşevik qoşunlarına məhəlli [yerli] kazak qüvvələri kifayət edəcəkmiş.

Tersk hadisatı [hadisələri], Müttəfiqlər komandanlığından ötrü gözlənməyən bir iş idi. Bundan dolayı layihəni yenidən nəzərdən keçirmək məcburiyyətində qaldılar.

Müzakirədən sonra məlum olmuşdur ki, Tersk hadisatı planı bir qədər dəyişirsə də, fəqət işə zərər verəmməyir.

Tersk cəbhəsi əvvəldəki kimi cüzi cəbhələrdən sayılır. Cəbhə isə Çeçenistan və Petrovsk olacaqdır. Buradakı qüvvələr vasitəsilə bolşeviklərlə mübarizə davam edəcəkdir. Könüllü ordunun qüvvəsi Denikin ordusu ilə iştirak edəcəkdir.

* İstanbulda nəşr olunan "Şərq məcmuəsi" xəbər verir ki, Poqos Nubar paşanın sədarəti altında erməni heyəti İstanbula gələcəyi gözlənir. Gənc türklər hökuməti tərəfindən edam cəzasına məhkum olub, Türkiyədən qaçmış olan prins Səbahəddin bəy İstanbula varid olmuşdur [gəlmişdir]. Səbahəddin bəy[in] təzə hökumət heyətinə dəvət ediləcəyi təsəvvür olunur. Hökumət dairələri Səbahəddinin hökumət heyətinə daxil olması ilə Türkiyənin Müttəfiqlərə olan münasibatının düzələcəyinə inanırlar.

Vahid cəbhə

Hal-hazırda bolşeviklər tərəfindən Rusiyanın işğal edilmiş hissəsi admiral Kolçakın komandası altında olan Ümumrusiya Hökuməti əsgərləri tərəfindən mühasirə edilmişdir. Bu vahid cəbhəyə tədriclə Müttəfiq dövlət əsgərləri də yaxınlaşmaqdadırlar. Mühasirə dairəsi gəldikcə daralmaqdadır. Axırıncı verilən məlumata görə Rusiya cəbhələri bunlardır:

Şimal cəbhəsi – Cəbhə komandanı general Pul. Petrozavodsk-Voloqda-Kotlas-Vyanka-Perm. Perm şəhərini almaq üçün müharibələr davam edir.

Qərb cəbhəsi – Cəbhə komandanı admiral Kolçak. Perm-Sarapul-Menzelinsk-Belebey-Totskaya.

Cənub-qərb cəbhəsi – Cəbhə ko-mandanı Orenburq kazak əsgərləri atamanı general Dutov. Totskaya-Nikolayevsk - Derqaçi - Kalmık səhrası Kaspi dənizinə qədər. Quryevdən Bakayevskiyə qədər cəbhənin bir hissəsində general Tolstov komanda etməkdədir.

İdilin sağ kənarında, Xəzər dənizindən Tsaritsinə qədər 150 verst məsafəsində bir yer bolşeviklərin əlindədir. Buradan qərbə tərəf nə bolşeviklər və nə də ümumrusiya əsgərləri tərəfindən işğal edilməmişdir. Burada Bukeyev ordusu hökumətidir.

Tsaritsindən cənub-qərb və qərb cəbhələri başlayır ki, bu cəbhə də Denikinin komandası altındadır. Şimal-qərb cəbhəsi qraf Kellerin komandasındadır. Kronştadt altında da Müttəfiq dövlət donanması dayanıb, Fin boğazını bağlamışdır.

Bunlardan əlavə, mərkəzlə əlaqəsi olmayan bolşevik dəstələri Tersk oblastının bir hissəsində, Çeçen, Kizlyar, Mozdok və Vladiqafqazdadırlar. Şimal tərəfdən burasını general Denikinin ordusu təzyiq altına almışdır. İkincisi Türküstandır ki, burada 6 min bolşevik əsgəri vardır. Şimal tərəfdən buraya general Dutov əsgərlərinin bir hissəsi və cənubdan İngiltərə generalı Mallesonun ordusu hücum etməkdədir. Malleson ordusu hal-hazırda Mərv və Cərco tərəfdədir.

QARABAĞ ƏHVALI

* Cəbrayıldan Bakıya, Daxiliyyə nazirinə teleqraf edirlər:

"Ermənilər İngiltərə-fransız heyətinin müsəlmanlar əleyhinə düşmənanə hərəkətləri qət etmək təklifinə qulaq asmayıb, Zəngəzur və Cəbrayıl uyezdlərində müsəlman kəndlərinə hücum etməkdədirlər. Dünən Arış kəndinə hücum edib qoyun sürülərini aparmaqla əhalini atəşə tutmuşlardır. Köməksiz qalan müsəlmanları mühafizə etməkdən ötrü qoşun göndərilməsi haqqında binagüzarlıqda [rəsmi təşəbbüsdə] bulunmağınızı xahiş edirəm.

Qəza qaimməqamı Mahmudbəyov"

* Gəncə valisi Daxiliyyə nazirinə böylə bir teleqraf göndərmişdir:

"Zəngəzur qaimməqamı mənə teleqrafla xəbər verir ki, Andranikin dəstəsi yerli ermənilərlə Qaladərəsi ətrafında olan müsəlman kəndlərinə hücum edib müsəlmanları qırmaqdadır. Qoşun, silah və patron göndərməklə bu vəhşiliyin qabağını almaq üçün binagüzarlıqda bulunmağınızı xahiş edirəm. Bu barədə lazım bilsəniz Müttəfiq əsgərlər komandanı general Tomsona xəbər veriniz. Qaimməqam Məliknamazəliyev, bu teleqrafı sizə göndərib binagüzarlıqda bulunmağınızı xahiş edirəm."

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YIĞINCAĞI

(67-ci nömrənin mabədi) [ardı]

Yığıncağın dördüncü iclası kanuni-əvvəlin [dekabrın] 17-də möhtərəm Həmid bəy Şahtaxtlı təhti-sədarətində [sədrliyi altında] açılıb, əqaid müəllimlərinin və məktəb xadimlərinin təmini-maaşı xüsusunda müzakirə olunur. Kənd məktəblərində əqaid dərslərini verən mollaların öz vəzifələrini layiqincə ifa etmədiklərindən maəda [əlavə], vermiş olduqları dərs tamam üsuli-tədrisə xilaf olduğundan, bir səmərə vermədiyi üçün bu məsələ ciddi və uzun bəhsə meydan açdı. Bu vaxta qədər sabiq Rusiya hökuməti tərəfindən kənd məkatibi-ibtidaiyyələrinə [ibtidai məktəblərinə] təyin olunan mollalar o qədər bizim övladımızın hissiyyatı-diniyyələrini təqviyə edərək [gücləndirərək] tərbiyeyi-milliyyələrini islah etmək üçün deyildilər, nə qədər ki, siyasi nöqteyi-nəzərdən təyin olunurdular. Zira məktəbə təyin olunan mollaların heç vaxt əxlaqi-ruhiyyələrinə, üsuli-tədrisinə və məlumati-ülumiyyəsinə [elmi məlumatlarına, biliklərinə] diqqət olunmayırdı, bərəks [əksinə], həmişə məlumatca yarımçıq, üsuli-tədris və tərbiyəyə biganə və millət övladının tərbiyəsinə əsla etina etməyən adamlar təyin olunurdu. Odur ki, millət övladının qəlbində din və millət hissiyyatı oyatmaq və bu cəhətlə gələcəkdə vətən və camaatımıza xidmət edəcək bir nəsil hazırlamaq əvəzində, məzkur [adı çəkilən] mollaların əksəri öz camaatını yox, müdam öz böyüyü olan məktəbin rus müdirlərini razı etməyi özlərinə vəzifə ədd [hesab] etmişdilər. Təbiri-digərlə [başqa sözlə], zahirdə bizə molla görünən ibtidai məktəbin əqaid müəllimlərindən əksəri, həqiqətdə isə rus hökumətinin din və millətimiz haqqında təqib etdiyi məqsədin qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsinə çalışan bir xadim və hökuməti-məzkurənin şövkət və əzəmətini camaatımız arasında ucaldan bir mübəlliğ [təbliğatçı] hesab olunurdular, desəm xəta etmərəm zənnindəyəm. Maddi cəhətdən bu mollaların zəhməti hökumət tərəfindən adi bir nökərin zəhməti qədər qiymət olunmadığı dəxi sözümüzə böyük bir dəlildir.

Məktəbi-ibtidaiyyələrdə belə faydasız mollaların isbati-vücud etmələri [özlərini göstərmələri], hökumətin sanki bizim dinimizə ehtiram etməyini göstərmək üçün avam camaatın gözlərinə çəkən bir pərdə və onların məhəbbətlərini cəlb etmək üçün bir vasitə imiş. Onların məktəbə olan münasibatlarına gəldikdə, həqiqət nə qədər acı isə də bunu etiraf etməliyiz ki, möhtərəm mollalarımız öz vaxtında məktəbə gəlib dərs vermək əvəzində, əksər övqatda [çox vaxt] məktəbdə olan 40-50 nəfər millət balalarını öz başına buraxıb, kəndin ayağında ya başında vəfat edən bir dövlətlinin təziyəsinə, yaxud bir nəfərin toyuna getməklə həmişə 40-50 nəfərin haqqını öz mənfəətləri uğrunda qurban edirdilər və bəzən də dərslərə gec gəldikləri üçün bir fayda verəmməyirdilər. Məktəbin rus müdirləri isə mollaların belə kahıllıq [başısoyuqluq] etmələrindən nəinki rəncidə olmaq, bərəks, həmişə məmnun olurdular.

Üsuli-tədrisə gəldikdə, məzkur mollaların üsulsuz, vaxtsız və məqamsız (məsələn 7 yaşındakı səbilərə qüsl [dini qaydalara əməl edərək yuyunmaq] və ehtilam olmaq [həddi-büluğa çatmaq] kimi) vermiş olduqları dərslər, çocuqların əxlaq və tərbiyələrini pozmaqdan başqa bir səmər [fayda; nəticə] bəxş etmədi. Odur ki, tərbiyəcə millətimizə zərrə qədər fayda verməyən yarımçıq əqaid müəllimlərinin mənəviyyatca millətimizə külli ziyan verdikləri əzhəri-minəşşəmsdir [gün kimi aydındır].

Binaileyh [ona görə], bu məsələ hərtərəfli müzakirə olunduqdan sonra minbəd [bundan sonra] əqaid müəllimlərinin məlumati-ülumiyyəsinə, tərbiyeyi-əxlaqiyyəsinə, üsuli-tərbiyəsinə və hissiyyati-milliyyəsinə diqqət olunmaqla bərabər, onların bu qayda üzrə maaşlarının artırılması təhti-qərara alınır. Həftədə iki hesabıyla bir sinifli məktəbdəki mollalara 40 manat, iki sinifli məktəbdəkilərə 4 dərs hesabıyla ayda 80 manat, üç sinifli məktəbdəkilərə 6 dərs hesabıyla ayda 120 manat verilmək, məktəb xadimləri haqqında imdiki bahalığı nəzərə alaraq yanacaq, işıq və mənzili-məktəbdə olmaq şərtiylə bir sinifli məktəbdə olan xadimlərə ayda 250 manat, iki sinifli məktəbdəkilərə 275 manat və hər artıq sinfə 25 manat artırmaq qərar olundu.

Bundan sonra ünas [qızlar], sənaye və rüşdi məktəblərin smetalarına baxmaq üçün bu məktəblərin maarif müfəttişlərinə və ya əksinə əlaqə və münasibatını aydın etmək üçün və bir də kilsə məktəblərini, narmalnı və bunlara münasib məktəbləri bir növ məktəb şəklinə salmaq üçün birər komissiya intixab olunub [seçilib], məclis xitama yetdi.

İslam bəy Qəbulov

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 19 dekabr (Cümə axşamı günü) tarixli 68-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türk tələbələrinə

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Bakı və həvalisində [ətrafında] olan bütün məkatibi-aliyyə [ali məktəblər] tələbəsi Gəncə Məktəbi-hərbiyyəsinə [Gəncə Hərbi məktəbinə] daxil olmaq üçün adlarını siyahıya qeyd etdirmək üçün Maarif Nəzarətinin dəftərxanasına dəvət olunurlar. Bakıda olmayan tələbə bilavasitə Gəncə Məktəbi-hərbiyyəsi rəyasətinə müraciət etməlidir.

Maarif naziri Nəsib bəy Yusifbəyli

* Maarif Nəzarəti tərəfindən Şurayi-Vükəlaya [Nazirlər Kabinetinə] Zaqatal nahiyəsində 125 ibtidai məktəbin güşadı [açılması] barəsində məruzə verilmişdir.

* Bələdiyyə rəisi Ərzaq Nəzarətinə müraciətən şəhər qulluqçuları üçün taxıl buraxılması barəsində təşəbbüsatda bulunmuşdur. Buraxılacaq ərzaq, alındığı qiymətə verilməlidir.

* Suraxanıda Bakı post və teleqrafxanasının şöbəsi güşad edilmişdir. Şöbə fəaliyyətə başlamışdır.

Vaporlar vürudu [gəmilərin gəlişi]

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da "Vyatka" nam [adlı] vapor, Quryevdən 22 nəfər sərnişinlə Bakıya varid olmuşdur.

Həman gün Ənzəlidən "Paddi" nam vapor 330 nəfər sərnişin gətirmişdir.

Kanuni-əvvəlin 17-də "Moskva" nam vapor Hacı-Tərxandan 149 nəfər sərnişin gətirmişdir.

Kanuni-əvvəlin 16-da "Ağadadaşov" vaporu İrana 25 min put cövhər aparmışdır.

Xüsusi banklarda

* Bu vaxtadək xüsusi banklar fəaliyyətə başlamamışlar. Dövlət Bankı fəaliyyətə başladıqdan sonra da bu banklar da sabiq qayda üzrə fəaliyyətdə bulunur. Bunun səbəbi, Dövlət Bankının istiqraz verməməsidir.

* Ərazi İdarəsi ləğv edilir. Bundan sonra bura işləri ümumiyyətlə Ziraət Nəzarətinə [Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə] verilir. Hal-hazırda işbu Nəzarətdə qızğın surətdə fəaliyyət davam edir. Bir komisyon təşkil edilmişdir ki, ərazi reformları hazırlayır.

* Kanuni-əvvəlin 11-də, saat 4 radələrində, Realnı məktəbində ikinci dairə ev təşkilatlarının iclası vaqe olmuşdur. İclasda 93 ev təşkilatından 135 nəfər nümayəndə iştirak edirdi.

Sədarətə Hənifə Tağıyev, katibliyə Ələkbər Rzayev intixab edilmişlərdi [seçilmişlər].

Səslə, dairə ev komitəsinə 20 nəfər üzv, 10 nəfər namizəd müəyyən edildi.

Mərkəzi Ev Komitəsinə şunlar intixab edilmişlərdir [seçilmişlərdir]:

1) Doktor Əliheydər Allahverdiyev;
2) Dava hüquqşünası Əli bəy Qulu-bəyov;
3) Müəllim Kərim bəy İsmayılov.

Namizədlər:

1) Əbdülbaqi İsmayılov;
2) Sadiq Qasımov;
3) Əsəd Əbdülqasımov.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Saray kənd camaatı arasında paylamaq qəsdi ilə Tağıyevin fabrikasından 2000 arşın kətan və 7928 arşın bez alıb aparmaq üçün həmin kəndin vəkilləri Mirzə Məşhədi Zülfüqar oğlu və Hacıbala Cəfərqulu bəy oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermiştir.

* Ərzaq Nəzarəti, Gəncə quberniyası vəkilinə yazıb binagüzarlıq etmişdir [sərəncam vermişdir] ki, Şəki uyezdi əhalisinə paylamaq üçün Şəki uyezdi vəkilinə 200 put qənd buraxsın.

* Gəncə şəhəri və uyezdində ağ neft qıtlığı müşahidə olmağı və bu barədə bir sərəncam çəkilməsini Ərzaq Nəzarətinin Gəncə quberniyası vəkili Nəzarətə yazıb xəbər verir ki, Gəncə şəhəri və uyezdində neft cövhəri tapılmayır və bu xüsusda tədbirlər görməlidir. Nəzarətin baş vəkili Ticarət və Nafiə Nəzarətinə yazıb camaat arasında təqsim etmək [paylamaq] üçün Gəncə quberniyasına göndərməyə həman Nəzarət nə qədər neft verə biləcəyini soruşmuşdur.

* Bir partiya düyü almaq üçün Ərzaq Nəzarəti 320000 manat pul buraxmışdır.

* Gəncə uyezd naçalnikinin xahişinə görə, həman uyezd camaatı arasında təqsim etmək üçün 200 put qənd buraxılması barəsində Ərzaq Nəzarəti Gəncə quberniya vəkilinə binagüzarlıq [sərəncam] vermişdir. Qənd uyezd vəkili Şərifbəyova verilib, naçalnik iştirakı ilə camaata paylanacaqdır.

* Salyanda və Hacıqabulda Türk komandası ixtiyarında olan ərzaq anbarları, Türk qoşunu getdikdən sonra gərək Ərzaq Nəzarəti vəkili ixtiyarına veriləydi. Ancaq Türk qoşunu getdikdən sonra həmin anbarlar polkovnik Məhəmmədov sərəncamına görə, yerli qoşun hissələrinə verilmişdir. Bu barədə Ərzaq Nəzarəti yazıb Hərbiyyə Nəzarətindən xahiş edir ki, həmin anbarlar Gəncə quberniya vəkili Hacıbababəyov təhvilinə verilsin və təhvil verildikdən sonra Nəzarətə məlum edilsin.

* Ərzaq Nəzarətinin noyabrın 30-undan etibarən Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] Nəzarətinə yazdığı məktuba görə, hər bir ərzaq Bakıdan çıxacağı vaxtda Ərzaq Nəzarətindən icazənamə alınmalı idi. Bu sərəncamı ləğv edərək Ərzaq Nəzarəti yazıb Türüq və Məabir Nəzarətindən Bakı rayonuna gedəcək ərzağı stasyon naçalniki icazənaməsiz buraxması barəsində sərəncam etməsini xahiş edir.

AZƏRBAYCAN PAYTAXTI

III

Bakını ilk dəfə bir liman (bəndər) olaraq ərəb müvərrixlərindən [tarixçilərindən] əl-Müqəddəs zikr eyləmişdir. O zamanlar Dərbənd (ki ərəblər ona Babül-əbvab [Qapılar qapısı], türklər də Dəmir Qapı deyirlərdi) daha ziyadə əhəmiyyət və şöhrətə malik idi. Bakı isə Dərbənd mülhəqatından [ətraf ərazilərindən] bir bəndər sayılırdı. Buna görə də məşhur ərəb müvərrixləri kitablarında bu tərəflərdən bəhs edərkən Dərbəndə böyük əhəmiyyət verdikləri halda, Bakını zikr etməyirlər. Fəqət, bununla bərabər, Bakının bir liman olaraq olduqca böyük əhəmiyyət peyda eylədiyi zamanlar da olmuşdur. Moğol istilasından sonra Bakı, Xəzər dənizinin qərbi ilə şərqi arasında bir ticarət və tranzit mərkəzi olduğundan, burasına diqqət verilmişdir.

İran, Turan, Xəzər, Rusiya məmləkətləri arasında bir ticarət deposu halını alan Bakı o dərəcə əhəmiyyət peyda eyləmişdir ki, Xəzər dənizinin bir adı da "Bakı dənizi" olmuşdur.

Bakının islamiyyətdən sonrakı tarixinə və buradakı asara [əsərlərə] baxıldıqda burası, Şirvanşah namı ilə hökumət edən bir sülalənin ikinci paytaxtını təşkil eyləmişdir. İçlərində Məlik Mənuçöhr, Şah Xəlilullah kimi elm, ürfan dostu olan Şirvanşahlar əsasən Şamaxıda otururlardısa da, Bakı dəxi bəndər olduğundan, burasına dəxi əhəmiyyət verir, əksərən buraya gəlir, iqamət edirlərdi. Şah məscidi, Xan sarayı, sonra şah olan bağları Şirvanşahlardan qalma baqiyyatdır [qalıntılardır]. Şah məscidi ilə Xan sarayının tərzi-memarisindən dəxi görüldüyü vəchlə, Şirvanşahlar zamanında Bakı olduqca məmur [abad] bir bəldə halında olub, cami və mədrəsələri məruf [məşhur] imiş. Qamusların [ensiklopediyaların] göstərdiyinə görə, Şirvanşahlar altıncı əsri-hicridə buralarda hökmran olmuşlardır. Məscidi-camenin əski binasında mövcud olan kitabələrdən dəxi cameiməzkurun [adı çəkilən camenin] 5-ci əsri-hicridə bina edildiyi görülməkdə idi. 893 səneyi-hicrisində müluki-Səfəviyyənin [Səfəvi hökmdarlarının] cəddi olan Şeyx Heydər tərəfindən Şirvanşah üzərinə hücum vaqe olmuşsa da, Ağqoyunlu Yaqub xan imdada gələrək şeyxi-mümaileyh [adı çəkilən şeyx] məğlub edilmişdir. Fəqət sonra Şah İsmayıl atasının intiqamını almaq üçün Şirvana qoşun çəkərək, 906-cı tarixdə Şirvanşahı məğlub etmişdir. Bu məğlubiyyət, şahi-məzkurun [adı çəkilən şahın] vəfatına səbəb olduğu kimi, Bakı qalasının da Səfəvilər əlinə keçməsinə bais olmuşdur. Şəhəri zəbt edən Səfəvilər burada mövcud olan sərvət və samanı [var-dövləti] nəql eyləmişlərdir.

Şah İsmayili-saninin [İkinci Şah İsmayılın] qətlindən sonra bəradəri [qardaşı] Məhəmməd Xudabəndə İran taxtına cülus eyləmişdi [əyləşmişdi]. Fəqət bəradərinin qətlini mövcib olan [qətlinə səbəb olan] daxili ixtilal daha sükut bulmadığından, İran məmləkətinə bir az zə'f [zəiflik] gəlmişdi. İstanbul cahangirləri bu zə'fdən istifadə edərək Sultan Muradi-salisi [Üçüncü Muradı] İran səfərinə təşviq eyləmişlər. Nəhayət, Sokullu Mehmed paşa kimi dirayət sahibi ricalının [dövlət xadimlərinin] sözünə baxmayaraq padişah, Lala [Lələ] Mustafa paşa komandasında böyük bir ordu tədarük etdirərək İran səfərinə icazə vermişdir. Lala Mustafa paşa ordusu ilə bərabər 986-cı səneyi-hicridə Qafqaziya təriqi [yolu] ilə İran hüduduna gəldi. Gürcüstan bəyləri Osmanlı ordusunu hüsn-istiqbal edərək [xoş qarşılayaraq], məşhur Özdəmir oğlu Osman paşa komandasında bir ordunun Qazax, Gəncə, Ərəş təriqilə Şərqi Qafqaziya səmtinə keçməsinə yol verdilər. Özdəmir oğlu Osman paşa burada sənələrlə hərb edərək iranilərlə çarpışdı. Şirvan, Gəncə kimi şəhərlər dəfələrlə əldən-ələ keçdi. Nəhayət, Özdəmir oğlu Osman paşa Dərbəndi kəndisinə iqamətgah qərar verərək orada oturdu. Krım tatarlarından kəndisinə kömək gələrək İran qüvvətlərilə hərb eylədi. 987-ci sənədə Dərbənddən qalxaraq Krım xanı Məhəmməd Giray xanla bərabər Şirvan üzərinə yürüdülər. Osman paşa əvvəlcə Bakı üzərinə bir müfrəzə [dəstə] çıxarmışdı. Bu müfrəzə Bakını aldı. Mühafizləri olan Xan Əli ilə Maqsud sultanı və sair zabitləri məmləkətin əyanı ilə birlikdə Şamaxıya əsir gətirdi.

Krım tatarları, adətləri vəchilə [adətləri üzrə] Özdəmir oğluna müavinət [yardım] üçün gəlir və yəğma edir, təkrar geri dönürlərdi. Bu dəfə də öylə yapmışlardı. Tatarların döndüyünü xəbər alan İran qüvvətləri Şamaxının istirdadını [geri alınmasını] düşünmüşlər, tədarükə başlamışlardı. Bunu xəbər alan Özdəmir oğlu, Şamaxının müdafiəsi üçün məxsusi qüvvət ayıraraq düşməni dəf edə bilmiş, kəndisi ləvazım və tədarükünü düzəldə bilmək üçün Dərbənddən Bakıya enməyə qərar vermişdi. Osman paşa o qışı (987-988) zərərsizcə Bakıda keçirdi. Vəqənəvis [tarixçi] Əbdürrəhman Şərəf bəy əfəndi "Tarixi-Osmani Əncüməni məcmuəsi"ndə bu xüsusda deyir ki:

"Özdəmir oğlu Dəmir Qapıdan Bakıya endi. Xarab olan qalasını təmir və dağılan əhalisini təmin və cəm eylədi. Bakı əhalisinin sərvəti-təbiiyəsindən [təbii sərvətlərindən] istifadə çarələrini düşündü. Neft mənbələrini zəbt ilə müqatiəyə bağladı [onlardan illik kira almağa başladı]. İpək məhsulatını vergiyə tutdu və sair vergiləri tənzim edərək xəzinəyə xeyli gəlir çıxartdı. Əsgərin məvacibini və qala təmirində çalışdırdığı əmələnin [fəhlələrin] ücrətini [maaşını] vermək üçün kafi miqdarda sərmayə hasil eylədi."

O qışı Bakıda oturmaqla bərabər, Kür nəhrinin ötəsində qüvvət toplamaqda olan Salman xanı dəxi rahat buraxmaq istəməyib, Qazi Girayı bir miqdar əsgərlərlə onun üzərinə göndərmişdi. Salman məğlub edildi. Bunun üzərinə təkrar zübdə [seçilmiş, xüsusi] bir qüvvət təşkil edərək Salman xanla bərabər Pirə Məhəmməd Xan komandasında qüvvətli bir ordu ilə iranilər təkrar Kür nəhrini keçərək, Şamaxı üzərinə yürüş etdilər. Şamaxı müqabilində [qarşısında] vaqe olan böyük bir müharibədə Osmanlı qoşunu məğlub olub, ordu rüəsasından [başçılarından] çox az adam qurtula bildi. Bu qalibiyyət üzərinə Pirə Məhəmməd Xan Şabranı təkrar ələ keçirmiş və Osmanlı fərarilərini qovaraq Dərbəndə qədər ilqar [hücum] eyləmişdi. Bunun üzərinə İran xanları müşavirə edərək, Bakı mühasirəsinə qərar vermiş və bu tərəfə qoşun çəkmişlərdi. Bakının bu mühasirəsini isə Əbdürrəhman Şərəf bəy böylə təsvir edir:

"Mühasirədən əvvəl Osman paşa Dərbəndə getmiş və Bakı mühafizəsinə bahadırani-üməradan [igid qoşun başçılarından] Əhməd bəyi təyin və iqamə eyləmişdi [yerləşdirmişdi]. Bakı mühasirəsi çox şiddətli olmuşdur (988-ci ilin axırları). Mühasirə 40 gün davam eyləmişdir. İranilər qalanı almaq üçün nərdüban qurmaq və torpaq sürmək kimi müharibə təlimlərinə müraciət etmişlərdir. Məhsurin [mühasirədə qalanlar] bir müddət şücaətlə səbat göstərmişlərdir; lakin ərzaq və mühimmatları [ləvazimatları] kafi miqdarda deyildi. Şəhər əhlindən birisi ox ilə məktub atıb, qala içindəki müzayiqəni [çətinliyi; ehtiyac halını] mühasirinə [mühasirə edənlərə] xəbər verir və onları yürüşə dəvət eylərdi. Zaman oldu ki, məhsurin [istədilər ki,] bəndərdəki [limandakı] gəmilərə minib kəndilərini xilas etsinlər. Lakin Əhməd bəyin əzm və şövq[ü] və casusun bulunub da oda yandırılması surətilə mücazat edilmiş [cəzalandırılmış] və bundan sonra qala əhvalından məlumat ala bilməyən iranilərin məyus olaraq mühasirədən əl çəkmələri Bakını qurtarmışdır. İran sərdarı Pirə Məhəmməd Xan, Bakı mühasirəsindən qayıdanda Şabranda vəfat eyləmişdir. Bu adam, Səfəvilərin sınanmış sərdarlarından idi. Oğlu nəşini alıb İrana göndərmişdir."

Bu surətlə Bakı qalası 989-cu ildən etibarən Osmanlı təhti-idarəsinə [hakimiyyəti altına] keçmişdir. Bakı 23 sənədən ziyadə Osmanlı idarəsində qaldıqdan sonra Türkiyə ilə İran arasında əqd olunan müsalihə icabı olaraq [imzalanan sülhə əsasən] Osmanlı ordusu buralardan çəkilərək, Bakı təkrar Səfəvilərin idarəsinə keçmişdir. 1017 tarixli bir kitabə şəhər surunun [divarının] Birinci Şah Abbas Səfəvi tərəfindən təmir edildiyini göstərməkdədir.

M. Ə. Rəsulzadə

TÜRK OCAĞI

Bu günlərdə Bakı qradonaçalnikinin [Bələdiyyə sədrinin] əmri ilə Türk Ocağının Nikolayevski caddədə vaqe mənzili kluba verilmişdir. Məzkur [adı çəkilən] ev 1915-ci sənədə mülk sahibləri bəradərani-Hüseynov [Hüseynov qardaşları] tərəfindən Tsukuladze nam [adlı] bir gürcüyə 10 sənə müddətində icarəyə verilmiş, bir-iki il bundan əvvəl saldatların faydasına olmaq üzrə məhəlli [yerli] hökumət tərəfindən həmin ev zəbt edilmiş və nəhayət, bolşevik hökuməti tərəfindən fəhlə klubu açılmaq üçün Həmkarlar İttifaqına verilmişdi. Sentyabradək Fəhlə Klubu işbu evdə biduni-müqavilənamə [müqaviləsiz] əyləşmişdir.

Azərbaycan Hökuməti Bakıya köçdükdə ibtida [əvvəla] məzkur evi kəndi ehtiyacı üçün işğal etmək istəyirdi. Zira o zaman Fəhlə Klubundan bir asar [əsər] yox idi. O zaman Bakıda yeni təşkil edilmiş Türk Ocağı cəmiyyəti həman xanəni tutmuş və bu xüsusda Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən müsaidə alınmışdı.

Türk Ocağı oraya yerləşdikdən sonra bəzi şəxslər ona müraciətlə, orada masa və sandalyanın sahibi olduğunu iddia etmiş və anlaşmışdır ki, bolşevik hökuməti zamanından kimisinin mağazasından, kimisinin sinematoqrafından masa və sandalyaları "nasyonalizatsiya" edilərək [milliləşdirilərək] Fəhlə Klubu faydasına zəbt edilmişdir. Məmafih [bununla birgə] Türk Ocağı, mülk sahibləri bəradərani-Hüseynovlara və onun icarədarı gürcü Tsukuladzeyə müraciət edib, kəndisinin yerləşdiyi otaqlara icarə istəmişdir. Böylə bir zamanda Fəhlə Klubu meydana çıxaraq, Türk Ocağına təklif etmişdir ki, guya bu bina onların ixtiyarındadır, icarə xüsusunda yalnız kəndiləri ilə müzakirəyə girişməlidir. Halbuki Fəhlə Klubunun əlində nə mülk sahibləri Hüseynov bəradərlərindən və nə də onun icarədarı gürcüdən müqavilənaməsi vardır. Bu barədə bir çox dedi-qodulardan sonra icarədar Tsukuladze, Fəhlə Klubuna ixtar [xəbərdarlıq] etmişdir ki, 8 ay müddətində onun icarəsində olduğu evi tutub əyləşərək, ondan istifadə edərək, əvəzində bir qəpik kirayə vermək kənara dursun, özünə də heç bir etina da edilməmişdir. Nəhayət, istər mülk sahibləri, istər icarədar həmin binanı müəyyən bir məbləğ müqabilində icarəsində olan 6 il müddətinə Türk Ocağına verməyə razı olmuş və bu xüsus üçün Türk Ocağından beyanə təriqi ilə [razılaşmanı təsdiqləmək adıyla] 1000 rublə para da almışdır. İş bu yerdə ikən birdən-birə qradonaçalnikin əmri ilə ev Türk Ocağından alınıb Fəhlə Klubuna verilmişdir. Güya Fəhlə Klubu general Tomsona müraciət edərək, Türk Ocağının onların binasını zorla tutduğu xüsusunda yanlış bir məlumat vermişdir. Türk Ocağı müəssislərindən [qurucularından] Abbasqulu Kazımzadə dekabrın 10-da general Tomsona aşağıdakı məzmunda bir məruzə vermişdir:

"...Hüzuri-alilərinə ərz olunur ki, Türk Ocağı hazırda Nikolayevski caddədə və Dumski ploşadın [Duma meydanının] küncündə vaqe [yerləşən] bəradərani-Hüseynov mülkünü tutub əyləşmişdir. Onun bu mülkü tutması, mülk sahiblərinin və onun icarədarı Tsukuladzenin razılığı ilə olmuşdur. Böylə ki, Tsukuladze məzkur binanı 1915-ci ildə 10 il müddətinə icarə etmişdir. Bakı qradonaçalniki məzkur xanəni boşaldıb Fəhlə Klubuna verilməsini təklif etdiyindən dolayı istida [xahiş] edilir ki, Bakı qradonaçalnikinə məzkur əmrin yerinə yetirilməsini ayın 15-ədək təxirə salmaq xüsusunda əmr və iradə buyurasınız. Biz bu müddətdə məzkur mülkün icarə edilməsi xüsusunda lazım gələn müqavilənaməni hüzura təqdim edərik."

SLAV-RUS CƏMİYYƏTİ ŞURASINDA

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da iniqad etmiş cəlsəsində [baş tutan iclasında] başqa məsələlər cümləsindən olaraq "Yedinaya Rossiya" qəzetəsinin 11-ci nömrəsində naməlum 45 nəfər tərəfindən imza edilmiş məktub da müzakirə edilmişdir. Məktub sahibləri cəmiyyət üzvü polkovnik Olleqreni Tomsona müraciətən dediyi nitqinin "gənc Azərbaycan Cümhuriyyəti rus zabitanına pənah verdi" hissəsinə görə müttəhim edərək, bunu vətənə xəyanət və zabitə yaraşmaz bir işədd [hesab] edərək, etiraz edirlər.

Şura Olleqrenin nitqini vətənə xəyanət kimi yoranların fəqət "Yedinaya Rossiya" qəzetəsində özlərinə yer tapıb cəmiyyəti ləkələndirmək istəyənlərə mənsub olduğunu qeydlə böylə qət etmişdir:

1) Bir çox zabitana maddi cəhətdən müavinətdə olan polkovnik Olleqren üzərinə atılan töhməti nalayiq və töhməti dərc edən qəzetəni, məktub sahibləri və qəzetənin özünü rüsva edən hesab etmək;
2) Polkovnik Olleqrenə etimad izhar etməli;
3) Böylə çıxışların milli gərginliyə səbəb olacağını qeyd etməlidir.

Slav-Rus Cəmiyyəti Şurası Azərbaycanın bir çox yerlərinə öz nümayəndələrini göndərib, məhəllində [yerində] rus əhalisinin əhvalını təhqiq etmək üçün düsturüləməl [təlimat] vermişdir.

DƏMİRYOLUNDA

* Azərbaycan Dəmiryolları naçalniki binagüzarlığına [sərəncamına] görə kanuni-əvvəlin [dekabrın] 17-dən başlamış Bakı ilə Dərbənd arasında 15 və 16 nömrə yük və sərnişin qatarı hərəkət edəcəkdir. 15 nömrəli qatar, səhər saat 8-də Bakıdan çıxıb axşam saat 7-də Dərbəndə çatacaqdır. 16-cı nömrə qatar səhər saat 10:25 dəqiqədə Dərbənddən çıxıb axşam saat 9:8 dəqiqədə Bakıya varid olacaqdır [çatacaqdır].

* Kanuni-əvvəlin 16-da Gəncədən Bakıya gələn 20 nömrəli sərnişin və yük qatarı Puta mövqifində [stansiyasında] qəzaya uğramışdır. Üç vaqon parça-parça olmuşdur. Sərnişinlərdən bir nəfər ölüb, ikisi yaralanmışdır. Yol təmizlənənə qədər qatar hərəkatı dayandırılmışdır. Odur ki, kanuni-əvvəlin 16-da üç nömrəli posta qatarı Bakıdan yola düşməmişdir. Qatarın qəzaya uğraması Puta mövqifində strelkanın [oxun] əyri qoyulmasından olmuşdur. Mövqifdə olan növbətçi qulluqçu Korjenevski qaçıb gizlənmişdir.

* Azərbaycan Dəmiryolları naçalnikinin binagüzarlığına görə, kanuni-əvvəlin 17-dən Bakı ilə Gəncə arasında 20 ilə 21 nömrəli sərnişin və yük qatarları hərəkət edəcəklər. 21 nömrəli qatar gündüz saat 1-də Bakıdan çıxıb səhər saat 6:41 dəqiqədə Gəncəyə varid olacaqdır. 20 nömrəli qatar isə gündüz saat 1:40 dəqiqədə Gəncədən çıxıb səhər saat 5:57 dəqiqədə Bakıya yetişəcəkdir.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndi!

Rica ediriz ki, qəzetənizin bir sütununda işbu məktubumuza yer verəsiniz.

Bakıda müntəşir [nəşr olunan] "Znamya truda" qəzetəsinin 153-cü nömrəsində biz "Petro Bakı" mədəni müsəlman fəhlələrinə müraciətən yazılmış, erməni fəhlələri tərəfindən imza edilmiş bir məktub dərc edilmişdir.

Məktubda bizi "erməni yoldaşlarımız əleyhinə ittixaz etdiyimiz tədabirdən [aldığımız tədbirlərdən] (?) ötrü" müttəhim edərək vicdanımızı qaralamaq istəyirlər. Məsələnin nə şəkildə olmasını bütün qarein [oxucular], xüsusən fəhlə arxadaşlarımıza bildirməyi özümüzə vəzifə ədd ediriz [sayırıq]:

Erməni yoldaşlarımız öz işlərinə qayıtmadılar. Bir aydan ziyadə biz gecə-gündüz çalışaraq onları əvəz edirdik. Axırüləmr [nəhayət], biz başqa fəhlə qəbul etməyə məcbur olduq. Bizim üçün müsəlman, erməni, rus olması təfavütü yox idi. Zira ki, biz zəhmətkeş, onlar da zəhmətkeşlərdir. Nə isə, biz başqa fəhlələri öz aramıza daxil etdik. Onlar bizimlə bərabər çalışmağa başladılar. Şimdi erməni yoldaşlarımızın onların çıxarılmasını, əvəzlərində erməniləri qəbul etmək təklifi olduqca gülüncdür.

Erməni yoldaşlarımız bizə öz əhli-əyallarını, çocuqlarını göstərirlər. Məgər bizimlə bərabər çalışan fəhlələrin əhli-əyalı, çocuqları yoxdurmu? Məgər onların çocuqları əkmək istəmirmi? Biz həmin bizimlə çalışan yoldaşlarımızı nə əsas üzrə çıxaraq? Biz onlara nə deyək? Biz heç vaxt böylə işi yapmarız. Onlar da sizin kimi bizim yoldaşlarımızdır. Onların da əhli-əyalı və çocuqları vardır. Siz əkmək istədiyiniz kimi, onlar da əkmək istəyirlər. Burada heç bir erməni, rus, müsəlman söhbəti yoxdur. Rica ediriz ki, böylə-böylə sözləri araya salmaqla biz müsəlman fəhlələrini xalqın gözündə qaralamayasız.

Qəribə burasıdır ki, bizi xəyanətdə (?!) müttəhim edirlər. İşbu xəyanəti (?!) bərtərəf etməyi [aradan qaldırmağı] tövsiyə edirlər. Bunların fəqət iftiradan ibarət olduğunu dərmiyan etməklə [meydana qoymaqla], biz müsəlman fəhlələri deyiriz ki, işbu alətlə meydana atılmağın özü xəyanətdir. Vicdan sahibi bir fəhlə heç vaxt razı olmaz ki, bir yoldaşı qulluqdan çıxarıb, onun əvəzində aylarla fırıldaqçılıq yapan başqasını qəbul edək. Biz qəti surətdə elam ediriz [bildiririk] ki, bizimlə bərabər çalışan fəhlə yoldaşlarımızı heç bir iftiraya uymayıb, özümüzdən ayırmarız.

İdarədən: Bu məktub 200 nəfər fəhlə tərəfindən imzalanıbdır. İmzalar idarəmizdədir.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Cümə günü, rəbiüləvvəl ayının 16-da (dekabrın 20-də) bu mövsümdə birinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfüqar bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur "Əlli yaşında cavan" nam [adlı] operettası. Bu oyunda həman gecə dörd komik birdən iştirak edəcəkdirlər. Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Yeni güşad edilmiş [açılmış]
Dardanel lokantası

Hər gün təmiz və ləziz yeməklər hazırdır. Təbaxətdə [aşbazlıqda] fövqəladə ixtisas kəsb eyləmiş [qazanmış] olan aşçımızın təhtinəzarətində [nəzarəti altında] hər dürlü Asiya və Avropa yeməkləri mövcud bulunur. Lokantada piano və skripkaçılar tərəfindən əhviyeyi-lətifə tərənnümsaz olmaqdadır [lətif havalar çalınmaqdadır]. Qiymətlərin fiatı əhvəndir [aşağıdır, ucuzdur]. Vorontsovski caddədə, Parapet qarşısında. Telefon nömrə 59-40. Müdir: Balabəy Xəlilbəyli.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin "İnsanların tarixi faciələri" yaxud "Əlvahi-intibah" adlı mənzum əsərinin birinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-fürüşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb' [çap] edilmiş, fiatı [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə "Məktəb" mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 1

Sabiq məktəb müdirəsi, çox illər təcrübə hasil etmiş, edadi məktəblərin hamı siniflərinə hazırlayır. Xüsusən rus, fransız və nemes dillərini eyi bilir. Müəlliməliyə və evdə uşaqlara tərbiyə verməyə və qeyri şəhərlərə getməyə də razıdır.

Arzu edənlər adreslərini "Azərbaycan" qəzetəsi kantorunda R. Q. üçün qoymalıdırlar.

2884

Bakı Obşestvenni Sobraniyasının
[Bakı İctimai Yığıncağının] (Klubun) müdirlər şurası

Ümum üzv və namizədlərə məlum edir ki, klubun kitabxanası açılıb, Qorça-kovski küçədə 7 nömrəli evdə bayram günlərindən siva [başqa] açıqdır səhər saat 10 – 2-yə kimi.

b-29 2 - 1

Elan

Bununla Bakı Şəhər İdarəsi ümuma elan edir ki, 1 iyul 1918 tarixdə şəhər mədaxilatı qanununun 80 və 81-ci maddələri üzərində Bakı Şəhər Təsərrüfatı Şurası tərəfindən təyin edilib də 29 sentyabr 1917-də Müvəqqət hökumət tərəfindən təsdiq və 26 (13) oktaybr 1917 tarixdə "Hökumət əxbarı"nın 176 (222) nömrəsində elan edilmiş və viskə və lövhlərdən vergi qanunu etibarında baqi qalacaqdır. İmdiyi kimi həmin vergini 1918-ci ilin 2-inci hissəsində verməyən idarə və əşxas, dekabrın 25-inə kimi bu vergini Şəhər İdarəsi kassasına verməlidirlər.

Müəyyən vaxtdan sonra Şəhər İdarəsi qanununun 81-inci maddəsi mövcibincə [əsasında] bu vergini icbarən alacaqlar. Mətbəə, qəzetə və jurnal idarələri bu elan tarixindən elan, vərəqə və bu kimi nəşriyyatdan faizi almalıdırlar.

Şəhər qlavası: İlyuşkin
İdarə üzvü: Pleskaçevski
b/22 1 – 1

Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

215

Doktor
Hacı Fəthullah Ağaəlizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və ax-şam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor
Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. "914" dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qoldqor-Fradkinin
Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 19 kanuni-əvvəl

"…Dutovlarla bərabər Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bütün qənimət və neməti əldən gedəsidir.": "Dutovlar…": Orenburq kazaklarının atamanı Aleksandr İliç Dutov nəzərdə tutulur.

Andranik nə istəyirmiş?

"Təmə' kərde budəm ke kerman xorəm / Ke nagah xordənd kerman sərəm": "Kirmanı yeməyə tamahlanmışdım, / Qəfildən qurdlar başımı yedilər." (Farsca beyti Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

"Anra ke hesab pak əst / Əz mohasebe çe bak əst?": "Hesabı təmiz olanın / Haqq-hesab çəkməkdən nə qorxusu olar?" (Farsca beyti Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

Teleqraf xəbərləri

"Bavariya Baş vəziri…": o dövrdə bu vəzifəni Kurt Eysner tutmuşdur.

Qəzetələrdən

"Böyük Kabarda": Kabarda vilayəti tarixən iki hissəyə – "Böyük Kabarda" yaxud "Yuxarı Kabarda" adlanan qərb hissəsinə və "Kiçik Kabarda" adlanan şərq hissəsinə bölünürdü.

Qəzetələrdən: Vahid cəbhə

"Nikolayevsk": Rusiyada bu adda bir neçə yer mövcuddur; burada Volqoqrad vilayətindəki Nikolayevsk şə-həri nəzərdə tutulur.

"Derqaçi": Rusiyada bu adda bir neçə yer mövcuddur; burada Saratov vilayətindəki Derqaçi qəsəbəsi nəzərdə tutulur.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağı

"əqaid": İslamiyyətdə dini etiqadın əsasları və bu əsasları öyrənən elmin adı.

"…rus hökumətinin din və millətimiz haqqında təqib etdiyi məqsədin qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsinə çalışan...": qəzetdə "qövldən feilə" yerinə səhvən "qüvvədən feilə" getmişdir.

Azərbaycan paytaxtı

"əl-Müqəddəs": X əsr ərəb coğrafiyaşünası və səyyahı əl-Müqəddəsi nəzərdə tutulur.

"Məlik Mənuçöhr": burada söhbət III Mənuçöhrdən gedir.

"Şah Xəlilullah": burada söhbət II Xəlilullahdan gedir.

"Məhəmməd Giray": burada söhbət II Məhəmməd Giray xandan gedir.

"Qazi Giray": burada söhbət II Qazi Giraydan gedir. II Qazi Giray, bu hadisələr əsnasında Krım xanı olan II Məhəmməd Girayın qardaşı idi.

"torpaq sürmək": mühasirə edilən qalanın ətrafındakı xəndəkləri doldurmaq, yaxud qala divarlarına daha asanlıqla çatmaq üçün torpaqdan təpələr əmələ gətirmək məqsədi ilə topraq daşımaq.